

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Helsingin yliopistosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan Helsingin yliopistosta annettua lakia muutettavaksi siten, että yliopiston yhteydessä olisi yliopistolle ja Teknilliselle korkeakoululle yhteinen fysiikan tutkimuslaitos. Tutkimuslaitos muodostettaisiin Helsingin yliopiston teoreettisen fy-

siikan tutkimuslaitoksesta ja suurenergiafysiikan tutkimuslaitoksesta sekä Teknillisen korkeakoulun hiukkasteknologian instituutista.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 1996.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

1.1. Nykytila

Helsingin yliopistossa toimivat konsistorin alaisina erillisinä laitoksina teoreettisen fysiikan tutkimuslaitos ja suurenergiafysiikan tutkimuslaitos. Näiden laitosten henkilökunnan yhteismäärä vuonna 1995 oli 90 henkilöä, joista suurin osa määräaikaissä tehtävissä. Laitokset saivat valtion talousarviorahoitusta vuonna 1995 yhteensä noin 17 miljoonaa markkaa.

Teoreettisen fysiikan tutkimuslaitos toimii tutkimus- ja jatkokoulutuslaitoksena. Pääosa laitoksen tutkimustoiminnasta on jakaantunut muutaman keskeisen projektin alalle, joita ovat statistinen fysiikka, kvanttioptiikka, matemaattinen fysiikka ja hiukkasfysiikka.

Suurenergiafysiikan tutkimuslaitos toimii tutkimus- ja jatkokoulutuslaitoksena hiukkasfysiikan alalla. Laitos vastaa lähes kokonaan Suomen kokeellisen hiukkasfysiikan perustutkimuksesta ja koulutuksesta sekä koordinoi Suomen harjoittamaa hiukkasfysiikan perustutkimusta Euroopan ydinfysiikan tutkimusjärjestössä (CERN) ja siihen liittyvää teknologista kehitystyötä.

Helsingin yliopistosta annetun lain (854/91), jäljempänä yliopistolaki, mukaan konsistorin alaisen erillisen laitoksen hallintoa hoitavat johtokunta ja johtaja. Johtokunnan jäsenistä enintään puolet voi olla yliopistoon kuulumattomia henkilöitä. Yliopiston konsistori määrää laitoksen johtokunnan jäsenet ja kansleri nimittää laitoksen johtajan. Helsingin yliopistosta annetun asetuksen (1241/91) mukaan yliopiston konsistori päättää erillisen laitoksen perustamisesta. Tarkemmat määräykset tällaisen laitoksen toiminnasta ja hallinnosta annetaan johtosäännössä. Yliopistolain mukaan konsistori hyväksyy ja kansleri vahvistaa johtosäännön.

Teknillisessä korkeakoulussa toimii korkeakoulun hallituksen alaisena hiukkasteknologian instituutti. Instituutissa oli vuonna 1995 noin 20 määräaikaista tai oman toimen ohella työskentelevää tutkijaa. Pysyvää henkilökuntaa ei ollut. Laitoksen saama budjettirahoitus oli vuonna 1995 noin 2,3 miljoonaa markkaa.

Hiukkasteknologian instituutti on hiukkasfysiikan menetelmien ja teknologian suuntaan painottunut projektipohjainen organisaatio. Sen toiminta on nykyään keskittynyt neljään päähankkeeseen.

Helsingin yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun toimeksiannosta on selvitetty mahdollisuuksia muodostaa yhteinen fysiikan tutkimuslaitos edellä mainituista tutkimusyksiköistä. Selvityksen perusteella yliopisto ja korkeakoulu ovat sopineet tutkimusyksiköiden yhdistämisestä.

1.2. Ehdotetut muutokset

Helsingin yliopistolle ja Teknilliselle korkeakoululle yhteisen fysiikan tutkimuslaitoksen perustamiseksi Helsingin yliopiston yhteyteen ehdotetaan, että yliopistolakiin lisätään uusi, fysiikan tutkimuslaitosta koskeva 41 a §. Pykälän 1 momentin mukaan yliopiston yhteydessä on fysiikan tutkimuslaitos, joka ei kuulu tiedekuntaan eikä myöskään ole konsistorin alainen erillinen laitos. Pykälän 2 momentin mukaan tutkimuslaitoksen hallinto voidaan järjestää yliopiston ja muiden korkeakoulujen yhteistyön pohjalta. Sen estämättä, mitä yliopistolain 10 §:n 4 momentissa säädetään, tutkimuslaitoksen monijäsenisessä hallintoelimestä voi olla yliopistoon kuulumattomia henkilöitä. Pykälän 3 momentin mukaan tutkimuslaitoksen toiminnasta ja hallinnosta säädetään tarkemmin asetuksella ja lisäksi tutkimuslaitoksen monijäseninen hallintoelin voi antaa niistä määräyksiä.

Pykäläehdotus merkitsee, että tähän tutkimuslaitokseen ei sovelleta niitä säännöksiä, joita yliopistolain mukaan sovelletaan erillisiin laitoksiin.

Fysiikan tutkimuslaitoksen toiminnan alkuvaiheessa Helsingin yliopiston kanssa yhteistyössä toimisi vain Teknillinen korkeakoulu. Tarkoitus on kuitenkin ehdotetulla lainmuutoksella mahdollistaa myös sellainen kehitys, että tutkimuslaitos vastaisuudessa voisi toimia useamman korkeakoulun yhteisenä laitoksena.

Asetuksella on nyt tarkoitus säätää, että laitoksen toimintaa johtaisi johtokunta, johon kuuluisi kuusi jäsentä. Näistä yliopisto ja Teknillinen korkeakoulu nimeäisivät kumpikin kaksi, opetusministeriö yhden ja tutkimuslaitoksen henkilökunta keskuudestaan yhden. Kullakin jäsenellä olisi henkilökohtainen varajäsen. Johtokunta päättäisi laitosta koskevista tärkeimmistä asioista, kuten työjärjestyksestä, talousarviosta, talous- ja toimintasuunnitelmista sekä tutkimuslaitoksen

johtajan nimittämisestä. Johtokunnan apuna toimisi lisäksi tieteellinen neuvottelukunta, josta määrättäisiin työjärjestyksessä. Johtaja vastaisi laitoksen päivittäisestä hallinnosta. Johtaja toimisi myös johtokunnan esittelijänä.

2. Esityksen vaikutukset

Helsingin yliopiston erillisinä laitoksina toimivat teoreettisen fysiikan tutkimuslaitos ja suurenergiafysiikan tutkimuslaitos sekä Teknillisen korkeakoulun hallituksen alaisena toimiva hiukkasteknologian instituutti lakkautetaan.

Näin vapautuvista voimavaroista muodostetaan Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva fysiikan tutkimuslaitos. Yhteisen tutkimuslaitoksen perustaminen tehostaa hiukkasfysiikan ja teoreettisen fysiikan perustutkimusta ja näihin liittyvän teknologian kehittämistä sekä jatkokoulutusta. Yhdistämällä perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen yksiköitä parannetaan tutkimustoiminnan kustannustehokkuutta sekä tutkimusvarojen tarkoituksenmukaista ohjautumista korkeatasoisille hankkeille. Yhdistäminen vahvistaa laitosten keskeisiä osaamisalueita ja parantaa Suomen kansainvälistä tieteellistä ja teknologista kilpailukykyä hiukkasfysiikan alalla. Uusi tutkimuslaitos toimisi jatkokoulutustoiminnassaan yhteistyössä yliopiston ja muiden korkeakoulujen fysiikan koulutusta järjestävien laitosten kanssa. Tutkimuslaitoksen tehtäviin kuuluisi myös koordinoida valtakunnallista yhteistyötä CERN'in kanssa.

Pääosa lakkautettavien laitosten pysyvistä henkilöstöstä pyritään siirtämään uuteen tutkimuslaitokseen. Tutkimuslaitoksessa on tarkoitus siirtää hankeorganisaatioon, jossa henkilöstö on pääasiassa määräaikaissä palvelussuhteissa. Pysyvä henkilökuntaa tarvitaan vain tukitehtävissä. Laitoksen henkilöstö olisi palvelussuhteessa Helsingin yliopistoon.

Tutkimuslaitoksen rahoituksen lähtökohtana on yhdistettävien laitosten nykyinen rahoitustaso, ja mahdollinen lisärahoitus harkitaan tapauskohtaisesti erikseen vuotuisten talousarvioiden valmistelun yhteydessä. Tutkimuslaitoksen budjettirahoituksesta sovitaan vuotuisissa tulosneuvotteluissa. Valtion talousarviorahoitus tutkimuslaitokselle ohjautuu Helsingin yliopiston kautta.

3. Esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu opetusministeriön asettamassa työryhmässä, jossa on ollut Helsingin yliopiston, Teknillisen korkeakoulun ja opetusministeriön edustajia (Opetusministeriön työryhmien muistiota 14:1996). Helsingin yliopisto ja Teknillinen korkeakoulu ovat lisäksi antaneet opetusministeriölle lausuntonsa esitysluonnoksesta.

Valmistelutyön yhteydessä lakkautettavissa laitoksissa on kuultu henkilöstön edustajia.

Myös työryhmä on kuullut lakkautettavien laitosten henkilöstön edustajia.

4. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä syyskuuta 1996.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Helsingin yliopistosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään Helsingin yliopistosta 24 päivänä toukokuuta 1991 annettuun lakiin (854/91) uusi 41 a § seuraavasti:

41 a §

Fysiikan tutkimuslaitos

Yliopiston yhteydessä on fysiikan tutkimuslaitos, joka ei kuulu tiedekuntaan eikä myöskään ole 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu erillinen laitos.

Tutkimuslaitoksen hallinto voidaan järjestää yliopiston ja muiden korkeakoulujen yhteistyön pohjalta. Sen estämättä, mitä 10 §:n 4 momentissa säädetään, tutkimuslaitoksen

monijäsenisessä hallintoelimessä voi olla yliopistoon kuulumattomia henkilöitä.

Tutkimuslaitoksen toiminnasta ja hallinnosta säädetään tarkemmin asetuksella, minä lisäksi tutkimuslaitoksen monijäseninen hallintoelin voi antaa niistä tarkempia määräyksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 1996.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 3 päivänä toukokuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Opetusministeri *Olli-Pekka Heinonen*